

utfärdade en offentlig deklARATION genom utrikesministern Anthony Eden, som den 17 december 1942 i underhuset läste upp en deklARATION från tolv allierade länder, vari fastslogs att tyska myndigheter nu var i färd med att verkställa Hitlers plan att utrota Europas judar. BBC rapporterade sedan härom och i Sverige innehöll de stora tidningarna reportage om Edens tal.

Åmark polemiserar mot tidigare tolkningar som kritiserat det svenska utrikesdepartementets hanterande av Gersteinrapporten. Om UD inte rapporterade vidare, ens till sin egen regering, berodde det enligt Åmark mindre på rädsla för att stöta sig med Nazityskland än på att Förintelsen i och med de allierades deklARATION redan uppmärksammats i nyhetsrapporteringen. Den metod Åmark tillämpar är att försöka läsa dåtidens texter med dåtidens ögon, för att förstå hur de historiska aktörerna tänkte och handlade. Utifrån detta framlängeshistoriska perspektiv för Åmark ett intressant resonemang kring distinktionen mellan att veta och att förstå. En dåtida tidningsläsare hade inte samma radarblick på Förintelsen som en nutida läsare med facit i hand. Även om det skrevs om judeförföljelserna i svenska tidningar, så drunknade nyheterna härom i det allmänna nyhetsflödet om krigshändelserna.

Åmarks minutiösa kartläggning av hela händelseförloppet ger en klagörande bild av det dåtida informationsläget om Förintelsen, men övertygar inte helt vad beträffar de höga svenska UD-tjänstemännen, vilka frikänns på snart sagt alla punkter. Framför allt får man ingen rimlig förklaring till varför Richert förhalade von Otters rapport, så att det dröjde fyra månader innan den nådde UD. Vidare lämnas frågan därhän om varför Sverige inte gjorde mer under de första krigsåren för att rädda judar på flykt från Tyskland och tyskockuperade länder.

Göteborgs universitet

JAN CHRISTENSEN

Silvia Goldbaum Tarabini Fracapane, *The Jews of Denmark in the Holocaust: Life and Death in Theresienstadt Ghetto* (New York: Routledge 2020). 417 s.

I oktober 1943 beordrade Adolf Hitler att de danska judarna skulle deporteras. Trots detta lyckades den danska motståndsrörelsen, tillsammans med andra danska medborgare, att hjälpa runt 7 220 av Danmarks 7 800 judar med att fly till det neutrala Sverige. Detta händelseförlopp har uppmärksammats i tidigare forskning och offentlig debatt som en unik räddningsaktion och som en symbol för kollektivt motstånd. Silvia Goldbaum Tarabini Fracapane har i sin bok fokuserat på vad hon menar är en försummad del av historien om de danska judarna under Förintelsen. I detalj beskriver hon

vad som hände med de 470 danska judar som inte lyckades fly och blev deporterade till ghettot/koncentrationslägret Theresienstadt som var beläget i riksprotektoratet Böhmen-Mähren. Syftet med hennes bok är att fördjupa kunskapen om och förståelsen av de deporterade och deras dagliga liv under deras 18 månader i Theresienstadt.

När de danska judarna anlände till Theresienstadt hade de få tillhörigheter med sig vilket bidrog till att förstärka den utsatta situation som de befann sig i. Inte långt efter deras ankomst fick dock ledande danska tjänstemän tillstånd att kontinuerligt skicka paket med mat och medicin till dem vilket resulterade i att de i jämförelse med andra invånare i ghettot inte hade det lika illa ställt. De danska judarna i Theresienstadt har enligt Goldbaum Tarabini Fracapane på grund av detta främst uppfattats som förhållandevis privilegierade ghettoinvånare och hon menar att deras erfarenheter därför i mångt och mycket har skildrats alltför ensidigt. Hon hävdar att de danska judarnas upplevelser inte bör ses som homogena då faktorer som kön, ålder och social bakgrund påverkade deras levnadssituation och erfarenheter i ghettot och därmed även deras minnen och återberättelser av ghettot efter befrielsen.

Goldbaum Tarabini Fracapane menar att huvudorsaken till att majoriteten av de deporterade danska judarna överlevde Förintelsen var att de som grupp undantogs från ytterligare transporter från Theresienstadt. Det finns enligt Goldbaum Tarabini Fracapane sedan tidigare frågeställningar om varför de danska judarna undgick förflyttning, till exempel gällande huruvida de danska judarna var avsedda att tjäna som propaganda och i fall deras privilegierade status hade ett samband med Himmlers förhandlingar om judiska liv och hans försök att få kontakt med de allierande i krigets slutskede. I sina slutsatser skriver dock Goldbaum Tarabini Fracapane att ovan angivna frågeställningar inte går att svara på av främst den anledningen att dokumentationen angående detta är fragmenterad.

Överlag har Goldbaum Tarabini Fracapane författat ett informationsrikt verk som vittnar om ett gediget arkivarbete. Genom att analysera olika typer av vittnesmål lyckas hon påvisa både skillnader och likheter i de danska judarnas upplevelser i ghettot. Hennes kapitel är systematiskt uppbyggda och de är analytiskt skarpa. De tillför ny kunskap gällande allt från de danska judarnas boendesituation till deras arbetsdagar i ghettot. Kapitlen behandlar även de mer psykologiska aspekterna av ghettolivet, så som de danska judarnas betvittnande av transporter och andra fångars lidanden samt deras intryck av den internationella delegationens besök i ghettot i juni 1944.

Det som med fördel kunde ha fördjupats är diskussionen kring hennes val av metod och teori. Även om hon grundligt redovisar vilka källor hon har använt sig av är avsnitten kring metodologiskt tillvägagångsätt och teo-

retiskt ramverk förhållandevis vaga. Då vittnesmålen utgör grunden för det som redogörs för i kapitlet skulle boken alltså ha tjänat på en mer ingående och problematiserande diskussion kring detta. Trots det är boken ett viktigt och kompletterande forskningsbidrag till den nu existerande forskningen. Goldbaum Tarabini Fracapane förändrar det danska narrativet om Förintelsen och boken utgör även en viktig pusselbit i Förintelsehistoriografin generellt då den påvisar vikten av nyansering när det kommer till analys av handlingar och upplevelser under denna turbulenta tid. Den är även särskilt relevant för historiker som forskar om Sverige och Förintelsen. Förutom att majoriteten av de danska judarna lyckades fly till Sverige blev de danska judar som överlevde Theresienstadt hämtade av de vita bussar som var utsända av svenska Röda Korset och majoriteten av de befriade kördes sedan till Sverige där de omhändertogs. Goldbaum Tarabini Fracapane behandlar även denna del av historien.

Goldbaum Tarabini Fracapanes bok kan således gott rekommenderas både till forskaren och till den som allmänt är intresserad av att i detalj förstå vad som hände med de danska judar som inte lyckades undgå deportation. Boken bidrar till en mer nyanserad förståelse för dessa händelser och till en fördjupad insikt avseende den enskilda individens utsatthet. Goldbaum Tarabini Fracapane påvisar detta genom att på både individ- och kollektivnivå redogöra för konsekvenserna av deportationen och ghetto-upplevelsen. Genom att beakta de danska judarnas subjektiva och differentierade vittnesmål av sina upplevelser lyckas hon väl i denna ambition.

Stockholms universitet

JULIA SAHLSTRÖM

Annika Berg, Urban Lundberg & Mattias Tydén, *En svindlande uppgift: Sverige och biståndet 1945–1975* (Stockholm: Ordfront förlag 2021). 759 s.

Ett av de största problemen när det gjorts försök att ta sig an delar av biståndets historia är att de som författat dessa verk ofta själva varit aktörer inom biståndet. Det finns lysande undantag där exempelvis historiker som Carl Marklund, Karl Bruno och Nikolas Glover utmärker sig. Ett större översiktverk fattas, eller rättare sagt fattades. Idéhistorikern Annika Berg och historikerna Urban Lundberg och Mattias Tydén, alla affilierade med Stockholms universitet, har skrivit vad som måste anses vara ett referensverk över det svenska biståndets historia. Boken är skriven med en litterär flärd som ofta negligeras i nutida svensk akademisk historieskrivning. Boken är förvisso spretig, men det är även biståndets historia. Det som förloras i